

הנדון:

העולים נשפכו מהמשאית כאילו היו מיטען של זיפזיף

אנחנו צינים

איני בא להגן, חלילה. על הצעירים שציירו צלבי קרס וסימנות בנפס, "אשכנזים" בשכונת-הפאר של הערים. אך גם איני מסוגל להתרגן עליהם יותר מדי. ולא רק מפני שאינם יכולים לדעת כיצד משפיע ציור צלבי-קרס על יוצאי-ארופה, ומפני שהמילה "נא-צי" אינה אומרת להם הרבה. אינני מתרגן מפני שאני מנסה להבין. והרגוז אינו מחדר את יבולת-ההבנה.

פני כמה ימים השתתפתי בכנס שהיה מוקדש לבעיות-השלום, הייתי עד להופעתו של צעיר מן החוגים הקיצוניים ביותר של בני-עדות-המזרח. הבחור, ששהה ומ'מה באמריקה, שפך על הנוכחים קיתונות של האשמות והשמצות. הוא גם חקף אותי אי-שית. בין השאר אמר שהאשכנזים רוצים לעשות שלום עם הערבים כדי להתעשר ולנצל עוד יותר את בני-עדות-המזרח המדוכאים. תנועת-השלום האשכנזית, כך טען, היא חלק ממנגנון הניצול והדיכוי של המייסטר האשכנזי. סוסו קרוב. התקוממות של בני-עדות-המזרח תשים לו קץ.

הנוכחים — רובם אנשים טובים, ליברליים ושחריי-השלום, וכמעט כולם אשכנזים מבני שיכבת-העילית — ישבו קפואים מרוב תדהמה. חמתם בערה בהם להשזית-הקשבת לרדפי הבחור בדריכות, אך כימעט ולא שר-מעתי מה שאמר. ניסיתי לשמוע את הנימוח החבויות, לקלוט את המסר הריגשי הבלתי-מודע. היה נרמה לי שהצעיר קורא: "הציזו!"

אחרונה פשטה בארץ אופנה חדשה בקרב ה-אשכנזים. הם מכים על חטא. אבל הם דואגים לכך שהמכה לא תהיה חזקה מדי, וכי לא תפגע במקומות הרגישים. היא נוחתת לא פעם על כים המקטרוק, כך שהארנק העבה יגן על החזה מפני המכה. לעיתים נדמה לי שהמכים-על-חטא עומדים לפני הראי, שולחים בעצמם מבטים על ערגה והתפעלות. ואומרים לעצמם: תראו כמה שאני הגון! כמה שאני צודק! כמה שאני יפה-נפש! אני מכה על-חטא!

בזה אחר זה מופיעים על המירקעים מנהלי-התיישבות, פעילי-עליה ועובדות סוציאליות משנות ה-50 ואומרים: לא ידענו.

היה לנו רצון טוב, הם אומרים. כוונותינו היו טהורות שבטהורות. היתה לנו שליחות גדולה. אם משהו לא היה בסדר, זה באשמתנו. פשוט לא הבינונו. לא היו לנו ספרים ללמוד מהם את המלאכה. היינו גאלצים להמציא את כל השיטות בעצמנו. על כן היו שגיאות. כן, אנחנו מודים שעשינו שגיאות. אבל גם הן נבעו מ-הכוונות הטהורות!

ידידי לובה אליאב סיפר על המירקע כיצד הוביל את העולים החדשים במשאיות לתחליל-כיש. כשהגיעו לשם וראו את הגוף השומם, סירבו העולים לרדת מן ה-משאיות. הוזה, לובה. נתן לנהג את ההוראה ללחוץ על הכפתור המרים את הארגו של המשאית. העולים החדשים נשפכו על הארץ, כאילו היו מיטען של זיפזיף.

פניו של לובה היו מיוסרות כאשר סיפר, בנילוילב רחוב-כאב, את הסיפור הזה. גם הוא אמר שלא למד את המלאכה מהספרים, והיה נאלץ להמציא את השיטות.

אני מוכרח להודות שהודעותי לשמע הסיפור. משהו כאן לא נראה לי. חשבתי שוב ושוב על הסיפור — לובה אליאב הוא אמן בסיפור מעשיות, הגורמות למחשבה — ולא יכולתי לקבל את המסקנה של המספר ושל חברי-המלאכה. האם ציטטים לקרוא בספר אל למוד באוניברסיטה כדי לדעת שבני אדם אינם זיפזיף? האם ניתן ללמוד רק מן הנסיון, כעבור דור, ששפיכת אנשים ממשאיות, בעל כרחם, אינה שיטה טובה כשרוצים להשריש במולדת חדשה? האם לא אומר כך השכח הישר, הרב הי-אנושי?

האם דרוש דמיון מופלג כדי להבין כי עולה חדש — שהיה פקיד בכיר בעיראק, רוקח בסוריה, בעל-חנות במארוק, צורף-אומן בתימן — יזכור את הרגע הזה לעד? שינא עד סוף ימיו את האשכנזי שנתן את ההוראה, ושיריש שינאה זו לבניו ולבני-בניו? שאדם, המתחיל כך את חייו החדשים, לא ישתלב בחלומות הימים של לוחצי-הכפתורים? אני מתעכב על סיפור זה, מפני שהוא סימלי

לכל תהליך הקליטה של מאות אלפי העולים החדשים דאז. ואכן, לובה אליאב הבין זאת, ועל כן סיפר אותנו.

ללובה אליאב לא חסרים שכל ישר, לב ודמיון. אם כן, מדוע עשה אז מה שעשה?

אני רוחה על הסף את הטענה: לא ידענו! לא יכולנו לדעת! איש לא אמר לנו "זוהי טענת-כזב, פשוטה כמשמעה".

היה לפחות גוף אחד בארץ אשר ידע, וגם הזהיר — שנה אחרי שנה, חודש אחרי חודש. לא היום. אז!

"העולם הזה" ידע, והעולם הזה הזהיר. בעמרו שממול מתפרסמים כמה מן הקטעים האלה. הם לא נכתבו השבוע. הם נכתבו לפני 33 שנים, 29 שנים, 21 שנים. לא אחרי שהדברים קרו, אלא בזמן שהם התרחשו, בעצם הימים שבהם נתנו לובה ועמיתיו את ההוראות, ללחוץ על הכפתור". אך הדברים נשמעים כאילו נכתבו זה עתה.

איש במעברה וחייל צה"ל (1951): "הם" ו"אנחנו"

לא, לא היינו נביאים. לא היה שום צורך בנבואה. די היה בשכח ישר, בלב ובדמיון. וחשוב יותר: ברצון להפעלים.

אני זוכר ביקור מסוים, בראשית שנות ה-50, במעברת חיריה (היא אוריהודה של ימינו). זה היה ביום של גשם. האהלים עמדו בבוק, ותושביהם הסתובבו ביניהם, כשהם לובשים פיגמות ושמיכות. דיברתי עם עולים, שבאו בעיראק. הם היו רחוקים מאוד מלהיות אנשים פרימיטיביים. היו ביניהם סוחרים, רוקחים, פקידים.

הם באו ארצה מפני שפחדו מפני מה שעלול להתרחש בעיראק. רק לאחר מכן נודע לנו כי שליחים מארץ ישראל, על פי הודאת דויד בן-גוריון, הטמינו פצצות בבתי-הכנסת שם כדי לזרז את התהליך. רבים מהם הביאו עימם זהב ודולארים. אלה נלקחו מהם בבוואם, תמורת לירות ישראליות לפי השער הי-רשמי. השער הרישמי היה או שליש מהשער האמיתי. שני שלישים שמי רכושם הופקעו ברגע ש-הגיעו ארצה.

כאן נעשה עימם חסד, הם נשלחו ל"עבודות חק" — לרוב עבודה קשה בטוריה, לחפירת בורות לעצים של הקרן-הקיימת. הפקידים והמשכילים ירדו לשפל המדרגה. ועוד אמרו שהם עצלנים.

פולחן העבודה הגופנית, המטהרת והמכובדת, מת כבר כמה שנים לפני כן בקרב הישוב הוותיק. העולים לא שמעו עליו מעולם. הסוחר שעבד בטוריה היה בוזי בעיני עצמו ומושפל בעיני מישפחתו. בתום אותו ביקור הרגשתי כפי שהרגשתי לאחרונה אחרי ביקור במחנה עין-אל-חילה ליד צידון. חשבתי על זרע השינאה הנורע כאן, ועל היבול הבלתי-ימנע. לא, לא היה שום צורך ברוח-הנבואה. אני מכיר את כל התירוצים. גם לי יש אוצר שלם של תירוצים מן המין.

כשהורי הגיעו הנה מגרמניה, עשרים שנה לפני ה-מארוקאים, מי דאג להם? האם עלה ביכלל על דעת מישהו להציע להם דירה, פרנסה? האם לא ירדו עליהם חבורות של גזענים מכל הסוגים, וגולו מהם תוך כמה חודשים את כל ההון שהביאו עימם? האם לא גדלנו בעוני מחפיר? האם לא עבדו שני הורי עבודה גופנית קשה ביותר, מזריחת השמש עד שקיעתה? האם לא הביאה עבודת-ספרך זו למות אבי? האם לא נאלצתי לנטוש את הלימודים לפני שסיימתי את בית-הספר הי-יסודי, כדי להרוויח את לחמי בגיל 14? האם לא הייתי בן 33 לפני שזכיתי בדירה משלי, פרי עמלי?

כל זה נכון. וכל זה אינו אומר דבר. כי אנחנו היינו עניים בארץ עניה, חלוצים בארץ חלוצית. לא קיבלנו דבר מאיש, כאשר איש לא קיבל דבר מאיש.

ואילו ההמונים האלה של בני-עדות-המזרח, אבותיהם של מתקוממי כפר-שלם ומוסררה, באו לארץ שבה חי ציבור גדול בשפע ועושר ראוותני, שבה נבנו וילות מפוארות מול האוהלים והחוננים, שבה התעשרה שיכבה דקה — וכולה אשכנזית — מורס-הגון האדיר שזרם אליה מאמריקה ומינדו-העולם.

האנשים האלה רמו, התעמולה הציונית השיקרית סיפרה להם בחורל שהם באים אל ארץ חלוצית, ארץ של אהוות-רעים, ארץ המצפה להם, שבה הכל מתחלקים בכל. כשראו את המציאות ונשטכו מן המשאית בשממה, הרחק משכונת-העושר של הוותיקים, הם הוכו בהלם. בניהם נושאים בלבים את תוצאות ההלם הזה-מילדות. הם זוכרים את אבא, אביר-המיש-פחה הגא במארוקו או במצריים, כשהוא מושפל ומדוכא, שכור והרום.

האם הוותיקים יכלו לדעת? בוודאי. אבל הם לא רצו לדעת. וכאשר אדם אינו רוצה לדעת, אין הוא רואה מה שמתרחש לפני עיניו ממש, ולא כל שכן ש-מתרחש במעברה נסתרת, בעירת-פיתוח נידחת. מי זרע את הזרע הזה?

בראש הרשימה עומד דויד בן-גוריון. בן-גוריון האמין בקיבוץ-גלויות ובפיזור-האוכלוסיה. אלה היו פרותיו הקדושות. לעומת זאת לא האמין בחוקים של כלכלה וחברה.

הבעיה הייתה בעיניו בעיה טכנית. בעייה של תחבור-רה: לקחת יהודים ממקום א', ולהביא אותם למקום ב'. לוקחים יהודים מעיראק, בעזרת פצצות או בילעדיה, ומביאים אותם ארצה. כאן מעמיסים אותן על משאיות ומביאים אותם למקומות הרחוקים ככל-האפשר ממרכזי האוכלוסיה. כדי להפריח את השממה בנגב ובהר, שתהיה זואוכלוסיה (קרי: העולים החדשים) מפוזרות כראוי. כל השאר, כך האמין, יסתדר מעצמו. הזקף נים ימותו. הצעירים יהיו משלנו.

לציוד עמד יהודי גדול שני, פינחס ספיר. ספיר ידע כי לא די בשפיכת העולים מן המשאיות. אבל גם הוא ראה את הפיתרון כמושגים טכניים גרידא. במקום שבו נשפכו העולים מן המשאיות, בא ספיר והקים להם שיכונים-שיכונים. הוא גם הביא לשם יהודי עשיר, אשכנזי, ונתן לו הרבה-הרבה כסף מקופת-המדינה, כדי שיקים שם מיפעל יצרני. השאר, הוא האמין, יסתדר מעצמו. העולים יגורו בשיכונים ויעבדו במיפעל. המיפעל תשלח להם עסקנים כדי להגיד להם מה לעשות ומה לא לעשות.

א היתה, כמובן, טעות. יצירתה של אומה אינה בעייה תחבורתית, וגם לא בעייה של שיכון וחינוך. זוהי קודם כל ובעיקר דעה בעייה של רוח, של נפש.

הוותיקים, האשכנזים, נתנו לעולים להתבשל במיץ ש-להם מעבר להריחושך. היה נדמה לאשכנזים שעשו עם העולים חסד רב, שגאלו אותם ממערות ומגטאות. (אגדות כאלה נוצרות תמיד כאשר מעמד שליט צריך להצדיק את זכויות-היתר שלו בעיני עצמו). לא עזקה על דעתם כי הבאת העולים מחייבת גם אותם לקורבן, לחזקת חודשה של הזכויות. הם לא היו מוכנים לכך. זה עתה ניצחו במלחמה, אחרי שסבלו קורבנות קשים. מצבם הכלכלי התחיל להשתפר. נוצרה עליית חודשה, שהתעשרה במהירות. הם לא היו מוכנים להקשיב. הם לא היו "אשכנזים". אבל הם היו קהיי חושים ער להחריר. וגם צדקנים.

הפיתרון עכשיו? כיצד למנוע מילחמת-אזרחים והתפלגות בין שני עמים יהודיים? אין פיתרון פשוט. אך לכל סיכסוך אנושי יש פיתרון. אני מאמין שיש פיתרון לסיכסוך הישראלי-פלסטיני, קל וחומר לסיכסוך האשכנזי-ספרדי. אבל יש דבר הקודם לכל תשובה: הצורך להקשיב. להקשיב לצד השני, ולנסות להבין. נרמה שזהו החלק הקשה ביותר.